

Tjänsteskrivelse - Åtgärder för en ekonomi i balans

Förslag till beslut

Hållbarhetsnämnden föreslår Regionstyrelsen föreslå Regionfullmäktige besluta följande:

1. Genomföra trafikreduceringar, minskad nettokostnad cirka 1,8 mnkr för år 2024 (helår cirka 2,8 mnkr). Beräknas kunna verkställas 17 juni 2024
2. Genomföra prisjusteringar av enkel- och periodbiljetter samt biljettutbudsförändring enligt nedan. Förväntad intäktsökning cirka 4 mnkr för år 2024 (helår cirka 5,7 mnkr). Verkställs 5 februari 2024:
 - a. Prisjustering av enkelbiljett vuxen förköp i en zon från 31 kr till 32 kr, övriga enkel- och periodbiljetter justeras enligt gällande prismodell
 - b. Ta bort tilläggsbiljett

Hållbarhetsnämnden föreslås för egen del besluta följande:

3. Övergå till fossilfri drivmotorström för X-tågen, minskad kostnad per helår 2024 cirka 0,7 mnkr.
4. Genomföra drivmedelsbyte från biodiesel (HVO) till reduktionspliktig diesel för busstrafik i Hälsingland där detta går att genomföra. Drivmedelsbytet verkställs när det är praktiskt genomförbart för trafikföretagen och gäller till och med 15 juni 2025. Beräknad kostnadsminskning cirka 7-12 mnkr för år 2024. Beräknad kostnadsminskning cirka 4,5-8 mnkr för perioden 1 januari – 15 juni 2025. Hållbarhetsnämnden ger förvaltningen mandat att återgå till biodiesel (HVO) om drivmedelspriserna förändras på ett sådant sätt att det finns ekonomiska förutsättningar till detta.
5. Ge förvaltningen i uppdrag att för busstrafiken i Gästrikland övergå till fossilfri el för laddning av elfordon förutsatt att detta är (i) upphandlingsjuridiskt genomförbart utifrån ingånget avtal och (ii) genomförbart för trafikföretaget.
6. Paragraferna förklaras omedelbart justerade.

Sammanfattning

X-trafik har fått i uppdrag att genomföra besparings- samt intäktsökande åtgärder.

I syfte att minska kostnaderna samt öka intäkterna och få en budget i balans föreslås att trafikreduceringar, drivmedelsförändringar samt prisjusteringar av enkel- och periodbiljetter och biljettutbudsförändring genomförs. De ekonomiska effekterna sammanfattas enligt nedan (under år 2024 erhålls inte en helårseffekt därav redovisas även helårseffekten år 2025).

	2024 (mkr)	2025 (mkr)
1. Trafikreduceringar (minskad nettokostnad)	ca +1,8	ca +2,8 ¹
2. Prisjustering samt borttag av tilläggsbiljett (ökade intäkter)	ca +4	ca +5,7 ¹
3. Övergång till fossilfri drivmotorström X-tåg (minskad kostnad)	ca +0,7	ca +0,7 ¹
4. Drivmedelsbyte busstrafik Hälsingland (minskad kostnad)	ca +7-12	ca + 4,5-8 ²
Summa (cirka)	+13,5-18,5	+13,7-17,2

¹ Avser helår

² Avser endast perioden 1 januari 2025 – 15 juni 2025

Ärendet

X-trafik har fått i uppdrag att genomföra besparings- samt intäktsökande åtgärder.

I syfte att minska kostnaderna samt öka intäkterna och få en budget i balans föreslås följande åtgärder:

Trafikreduceringar

I förslaget till trafikreduceringar har hänsyn tagits till trafikförsörjningsprogrammets fyra prioriterade mål.

En större andel resor sker med kollektivtrafik

- Kollektivtrafiken ska utgöra en växande andel av det motoriserade resandet. Målet är att kollektivtrafikens andel ska fördubblas från år 2009 till år 2030

Större funktionella studie- och arbetsmarknader i starka stråk

- Kollektivtrafiken skapar och förstärker möjligheterna till större funktionella studie- och arbetsmarknader i starka stråk och områden, framförallt där kollektivtrafiken kan vara ett förstahandsval

Förnybara drivmedel och minskad energiåtgång

- Kollektivtrafiken ska använda förnybara och prioritera utsläppsfria drivmedel, minska energiåtgången och därmed minska klimat- och miljöpåverkan

Ett tillgängligt samhälle

- Kollektivtrafiken ska möjliggöra för människor att bo, verka och leva i hela länet. Kollektivtrafiken ska vara tillgänglighetsanpassad så att så många som möjligt kan använda den. Den ska även vara bekväm, enkel och billig.

Med utgångspunkt från ovan föreslås följande trafikreduceringar vilka beräknas ge en minskad nettokostnad per år 2024 på cirka 1,8 mnkr (helår cirka 2,8 mnkr).

Linje	Åtgärd	Besparing 2024	Besparing helår	Berörd(a) kommun(er)
41	Reducerad trafik under sommarperioden, måndag-fredag, från avgång var 10:e minut till avgång var 20:e minut. Resenärer får plats på intilliggande turer. Verkställs 17 juni 2024.	900 000 kr	900 000 kr	Gävle/ Sandviken
41	Börja med avgång var 10:e minut klockan 14.00 istället för klockan 13.00 under måndag-fredag. Verkställs 17 juni 2024.	225 000 kr	450 000 kr	Gävle/ Sandviken
X-tåg	Ta bort kvällståget, måndag-lördag, på Norra stambanan (Gävle-Bollnäs-Gävle) med avgångstid från Gävle klockan 22.30. Ger en besparing på 1 200 000 kr. För att kunna genomföra åtgärden ovan behöver dock en tur på linje 26 införas för sträckan Gävle-Ockelbo till en kostnad av cirka 300 000 kr. Verkställs om möjligt 17 juni 2024 annars 15 december 2024.	450 000 kr	900 000 kr	Ockelbo/ Bollnäs
151	Ta bort turen, måndag-lördag, på linje 151 (Söderhamn-Gävle-Söderhamn) med avgångstid från Söderhamn	265 000 kr	530 000 kr	Söderhamn

	klockan 20.33 och från Gävle klockan 22.30. Verkställs 17 juni 2024.			
	Summa besparing avrundat:	1 800 000 kr	2 800 000 kr	

Prisjusteringar av enkel- och periodbiljetter samt biljettutbudsförändring

Förväntad intäktsökning cirka 4 mnkr för år 2024 (helår cirka 5,7 mnkr).

I förslaget från förvaltningen föreslås att en generell prisjustering genomförs av enkelbiljett vuxen förköp i en zon från 31 kr till 32 kr samt att övriga enkel- och periodbiljetter justeras enligt gällande prismodell.

För prislista se bilaga Prislista.

Med ovan två föreslagna åtgärder blir den totala prishöjningen, sedan 20 augusti, 21 procent för kundkategorin vuxen, 7-19 år, studerande och förmånstagare. Detta ska jämföras mot att KPI sedan den senaste genomförda prisjusteringen i december 2019 har ökat med drygt 20 procent.

Förvaltningen föreslår också att tilläggsbiljetten tas bort, nedan följer en beskrivning av vad tilläggsbiljett är för typ av biljett samt varför den föreslås tas bort.

Idag kan enkelbiljett, 30-dagarsbiljett och årsbiljett användas som delbetalning vid en resa med X-trafiks bussar och X-tåg vilken startas eller avslutas inom biljettens giltighetsområde. En tilläggsbiljett kan idag endast köpas ombord för de zoner kunden önskar resa utöver befintlig biljetts giltighetsområde. För varje zongräns som passeras betalar kunden 20 kr för vuxen och förmånstagare samt 10 kr för studerande och 7-19 år.

Att ta bort tilläggsbiljetten skulle minska risken för fusk samt minska otydligheten både för kunder och personal kring försäljning och registrering vid resa. Övriga kollektivtrafikmyndigheter i Sverige har frångått delbetalning och tagit bort möjligheten till att köpa tilläggsbiljett, att genomföra denna åtgärd innebär därmed en harmonisering till övriga kollektivtrafikmyndigheter.

I förväntad intäktsökning på cirka 5,7 mnkr (helårseffekt) har en minskad försäljning på 3 procent beaktats.

Drivmedelsförändringar

För att bidra till en budget i balans för år 2024 föreslås från majoritetens politiker följande:

- Övergång från förnybar drivmotorström (sol, vind, vatten och biobränsle) till fossilfri drivmotorström (kärnkraft) för X-tågen. Kostnadsminskning per helår beräknas till cirka 0,7 mnkr.
- Drivmedelsbyte från biodiesel (HVO) till reduktionspliktig diesel för busstrafiken i Hälsingland där detta går att genomföra. Drivmedelsbytet verkställs när det är praktiskt genomförbart för trafikföretagen och gäller till och med 15 juni 2025. Beräknad kostnadsminskning cirka 7-12 mnkr för år 2024. Beräknad kostnadsminskning cirka 4,5-8 mnkr för perioden 1 januari – 15 juni 2025. Hållbarhetsnämnden ger förvaltningen mandat att återgå till biodiesel (HVO) om drivmedelspriserna förändras på ett sådant sätt att det finns ekonomiska förutsättningar till detta.
- Ge förvaltningen i uppdrag att för busstrafiken i Gästrikland övergå till fossilfri el för laddning av elfordon förutsatt att detta är (i) upphandlingsjuridiskt genomförbart utifrån ingånget avtal och (ii) genomförbart för trafikföretaget.

Kostnader och finansiering

Effekterna av föreslagna åtgärder summeras nedan. Under år 2024 erhålls inte en helårseffekt därav redovisas även helårseffekten år 2025.

	2024 (mnkr)	2025 (mnkr)
5. Trafikreduceringar (minskad nettokostnad)	ca +1,8	ca +2,8 ¹
6. Prisjustering samt borttag av tilläggsbiljett (ökade intäkter)	ca +4	ca +5,7 ¹
7. Övergång till fossilfri drivmotorström X-tåg (minskad kostnad)	ca +0,7	ca +0,7 ¹
8. Drivmedelsbyte busstrafik Hälsingland (minskad kostnad)	ca +7-12	ca + 4,5-8 ²
Summa (cirka)	+13,5-18,5	+13,7-17,2

¹ Avser helår

² Avser endast perioden 1 januari 2025 – 15 juni 2025

Konsekvensbeskrivningar

Arbetsmiljö

Förslaget kan påverka arbetsmiljön inom den egna organisationen genom ett eventuellt ökat antal kundärenden och administration.

Social hållbarhet

Kollektivtrafiken ska möjliggöra för människor att bo, verka och leva i hela länet. Det påverkar invånarnas vardag och möjlighet att delta i studie- och arbetsliv och

i andra sociala sammanhang. Beslutet avseende prisjusteringar samt trafikreduceringar kan innebära att den sociala hållbarheten påverkas negativt om kollektivtrafikens kunder inte har ekonomisk möjlighet att köpa biljetter eller får minskad tillgång till kollektivtrafik. Bedömningen är dock att det är bättre för den sociala hållbarheten att i kombination justera priserna, genomföra trafikreduceringar samt under en begränsad period övergå från biodiesel (HVO) till reduktionspliktig diesel för en viss del av busstrafiken än att i ännu större omfattning än vad som föreslås i beslutsunderlaget höja biljettpriserna och/eller reducera trafikutbudet.

Miljömässig hållbarhet

Att under en begränsad period övergå till reduktionspliktig diesel för en viss del av busstrafiken har en negativ påverkan på den miljömässiga hållbarheten. Å andra sidan kan även ett genomförande av prisjusteringar samt trafikreduceringar leda till att vissa kunder väljer andra färdmedel vilket även det kan få en negativ effekt på den miljömässiga hållbarheten. Ett genomförande av prisjusteringar samt trafikreduceringar kan även innebära att vissa invånare inte har möjlighet att resa vilket får påverkan på den sociala hållbarheten. För att inte få en alltför stor påverkan varken på den sociala hållbarheten eller på den miljömässiga hållbarheten föreslås att en kombination av prisjusteringar, trafikreduceringar samt en tidsbegränsad övergång till reduktionspliktig diesel för en viss del av busstrafiken genomförs.

Ekonomisk hållbarhet

För att få en budget i balans behöver Hållbarhetsnämnden vidta åtgärder. Avvägningar har gjorts mellan ekonomisk-, social- och miljömässig hållbarhet där bedömningen är att det är mer fördelaktigt att i kombination justera priserna, genomföra trafikreduceringar samt under en begränsad period för en viss del av busstrafiken övergå till reduktionspliktig diesel. Utifrån förslaget bibehålls till stora delar möjligheterna för arbets- och studiependling vilket kan bidra till en förbättrad kompetensförsörjning och vara positivt för den ekonomiska hållbarheten.

Expedieras till

X-trafik

Jan-Olof Friman
Trafik-, kultur- och folkhögskoledirektör

Andréas Eriksson
Avdelningschef X-trafik